

Tanja Brešan Ančić

Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
Poljička 35, HR-21000 Split
bresant@ffst.hr

ZAVISNOSLOŽENE REČENICE U ADMINISTRATIVNOME STILU KRALJEVINE DALMACIJE U DRUGOJ POLOVICI 19. STOLJEĆA

U radu se razmatra status zavisnosloženih rečenica u administrativnome stilu u drugoj polovici 19. stoljeća u Kraljevini Dalmaciji.

Polazište je istraživanju pretpostavka da će struktura zavisnosloženih rečenica biti određena administrativnom funkcijom tekstova te da će položaj surečenica, naročito kada je riječ o inverziji, imati snažnu ulogu u izgradnji administrativnoga stila.

U prvome dijelu rada razmatrat će se vrste zavisnosloženih rečenica s obzirom na način i mjesto njihova uvrštavanja, dok je drugi dio rada posvećen redoslijedu surečenica. Učestala anteponiranost zavisne surečenice ukazuje na činjenicu da je upravo poredak surečenica jedan od načina stvaranja administrativnoga stila. Također, zavisna surečenica u inverziji funkcionira kao vezno sredstvo na tekstnoj razini te doprinosi komunikativnomu dinamizmu. Ujedno, potencira svojevrsnu uniformiranost kao specifičnost administrativne komunikacije.

1. Uvod

Snažna normativna i leksikografska nastojanja te specifičan kodifikacijski put koji je hrvatski jezik prošao u drugoj polovici 19. stoljeća označili su to razdoblje jednim od najopisanijih razdoblja u hrvatskoj jezičnoj povijesti. Unatoč tomu, s obzirom na političku i kulturnu razjedinjenost o Kraljevini Dalmaciji te njezinoj jezičnoj situaciji ostalo je mnogo otvorenih pitanja. Među njima primat zasigurno pripada analizi sintakse, možda i zato što su

se većinom sukobi jezikoslovnih koncepcija te usustavljanje norme za-
državali na pravopisnim, morfonološkim i morfološkim pitanjima. Ipak, to
ne implicira da je sintaktička slika književnoga jezika u Dalmaciji manje bit-
na te da ne sadržava i brojne odgovore koji mogu pomoći u prikazu jezične
slike Dalmacije uopće.

U ovome će se radu analizirati tekstovi zabilježeni u *Pokrajinskom listu* (PL)¹
i *Prevodima ilirskim zakonah i naredbah kriepostnih za Dalmaciju* (PIZN),²
administrativnim listovima koji su donosili prijevode zakona i naredaba izdanih
u *Državnoj listi zakona*³ u Beču. Tekstovi zabilježeni u tim administrativnim
listovima predstavljaju stil zakonodavno-pravnih tekstova, odnosno „stil ure-
da, diplomacije, državne uprave, politike, ekonomije, industrije, trgovine itd.”
(Frančić, Hudeček i Mihaljević 2005), „govor ureda, govor industrije, govor
trgovine, govor politike, govor vojske i govor reklame” (Silić i Pranjković 2005:
378). Ipak, za potrebe se ovoga rada, a sve zbog veličine korpusa, analiza usmje-
rila samo na dokumente Ministarstva za bogoštovje i nastavu. Takav tip doku-
menata donosio je naredbe i zakone strogo vezane uz školstvo i bogosloviju te
su se njima propisivale plaće, obveze i dužnosti nastavnoga osoblja kao i popis
nastavnih predmeta, obveze učenika i slično. Tako osim jezičnoga doprinosa,
važnost ovoga korpusa vidimo i u činjenici da ima kulturnu i političku vrije-
dnost jer svjedoči o društvenoj slici Dalmacije.

¹ Pokrata PL upotrebljavat će se za *Pokrajinski list* (talijanski se naziv mijenjao tijekom godina: od 1853. do 1868.: *Bollettino provinciale degli atti ufficiali per la Dalmazia*, od 1868. do 1890. *Bollettino provinciale delle leggi e delle ordinanze per la Dalmazia*, od 1890. do kraja istraživanoga razdoblja talijanski prijevod glasi *Bollettino provinciale delle leggi e delle ordinanze per il Regno di Dalmata*.) koji je izlazio u razdoblju od 1853. godine do 1920. godine. Izlazio je na talijanskome, njemačkome i jezicima „koji su obični u dotičnom državnom području” (Maštrović 1949: 20), a donosili su zakone i naredbe za područja na kojima je taj list izlazio.

² Pokrata PIZN upotrebljavat će se za *Prevode ilirske zakona i naredaba kriepostnih za Dalmaciju obnarodovanih sredstvom Deržavnoga lista Zakonah* (tal. *Traduzioni italiane delle leggi e delle ordinanze valedoli per la Dalmazia, estratte dal Bollettino delle Leggi dell'Impero*) koji su tiskani u zadarskoj Vladinoj knjigotiskarnici. Izlazili su od 30. travnja 1860. do 31. prosinca 1869. godine i služili su obznanjivanju zakona i naredaba općinama na „zemaljskom jeziku, koj je gdje u običaju” (Maštrović 1949: 23).

³ Uvidom u *Dvorske i državne priručnike* (*Hof-und Staats-Handbuch der Österreichisch-Ungarischen Monarchie*) u poglavlju o *Ministarstvu unutrašnjih poslova* (*KK Ministerium des Innern - Redaktions-Bureau des Reichs-Gesetz-Blattes*) došlo se do sljedećih podataka o uredništvu hrvatskoga dijela *Državne liste zakona*. Hrvatsko/srpsko izdanje 1868. godine uređivali su Jakov (Jakob) Užarević i Stjepan (Stephan) Pejaković. Od 1876. do 1881. urednik hrvatskoga izdanja (*Redacteur der kroatischen Ausgabe*) bio je Jakov (Jakob) Užarević. Od 1882. do 1890. urednik hrvatskoga izdanja bio je Thomas Bručar, dok je 1891. godine mjesto urednika hrvatskoga izdanja bilo nepopunjeno. Od 1892. do 1904. urednik je bio Milan Rešetar, a od 1905. do 1917. Thomas (Tomo) Matić.

Korpus uključuje 36 godina i 38 dvojezičnih zakona i naredaba koji su bili dijelom *Državne liste zakona* te su se prevodili na jezike pokrajina Austro-Ugarske Monarhije. Svaki je zakon počinjao carevom naredbom „naredjijema kako sliedi” i završavao uputom pojedinom ministru kojemu je zakon bio namijenjen. Zakoni su bili namijenjeni ministrima ili katkad kotarskim načelnicima, a potpisnik je uvijek bio car.

Od elemenata koji bi mogli obilježiti jezičnu sliku ovoga korpusa te moguće utjecati na rezultate istraživanja možemo izdvojiti to da je riječ o prijevodnim dokumentima s talijanskoga izvornika. Dokumenti izgledaju tako da je s lijeve strane talijanski izvornik, a s desne strane hrvatski prijevod. Međutim, za većinu elemenata, koji su sintaktički mogli utjecati na prijevod, pokazalo se da talijanski izvornik nije imao većega utjecaja.

Analizi zavisnosložene rečenice pristupilo se s dvaju stajališta. Prvo uključuje vrstu zavisnosložene surečenice te vezna sredstva, a drugo redosljed surečenica. Osim deskriptivno, korpusu se pristupilo i s pomoću kvantitativne analize da bi se prikazala zastupljenost određene vrste ZS surečenice ili nekih drugih odnosa u kojima je bilo važno odrediti čestotnost. Uzevši u obzir da je riječ o velikome korpusu koji broji 36 godina izlaženja zakona i naredaba, za uzorak su uzeta tri dokumenta koja su brojem stranica bila najobimnija. Riječ je o dokumentu objavljenome 14. svibnja 1867. (PIZN) te dvama dokumentima objavljenim 29. prosinca 1871. i 8. prosinca 1891. (PL). Brojčane će vrijednosti biti donesene u zagradaama.

Rezultati su se uklopili u širi okvir, odnosno pokušalo se dati odgovor na pitanje u kojoj mjeri vrsta zavisnosložene rečenice, odabir veznoga sredstva te redosljed surečenica utječu na izgradnju administrativnoga stila te mogu li svi ti postupci u konačnici odrediti možemo li govoriti o usustavljanju administrativnoga stila u Kraljevini Dalmaciji u drugoj polovici 19. stoljeća.

2. Jezične značajke korpusa

Vrijeme u kojemu je korpus izlazio (1867. do 1903. godine) predstavlja jezično vrlo turbulentno vrijeme, stoga ovaj korpus može poslužiti i da se uoče i opišu šire smjernice razvoja hrvatskoga jezika u Kraljevini Dalmaciji, ne samo one

usko vezane uz administrativni stil. Korpus obilježava vrlo polagani prijelaz iz jezika koji slijedi naputke zagrebačke filološke škole k jeziku koji njeguju hrvatski vukovci. Kako bismo dali jezični okvir istraživanju, navest ćemo neka od najizraženijih obilježja. Tako odraz jata u tome razdoblju iz iekavskoga postupno prelazi u ijekavski, ne provodi se jednačenje po zvučnosti, a /r/ uza se čuva samoglasnik sve do 80-ih godina. Na sklonidbenome se planu, također postupno, iz genitivnoga *-ah* i nesinkretiziranih množinskih nastavaka prelazi u obličnu normu hrvatskih vukovaca (nastavak u genitivu množine je *-a*, a DLI ujednačavaju nastavke). Ključnima su se pokazale 80-te godine 19. stoljeća kada u korpusu supostojе i rješenja zagrebačke filološke škole, ali i ona hrvatskih vukovaca, dok 90-te godine 19. stoljeća donose ujednačavanje norme te jezik korišten u korpusu postaje koherentan sustav koji u potpunosti slijedi normu hrvatskih vukovaca.

3. Sintaktičke značajke korpusa

Općenite značajke administrativnoga stila poput „jednostavnosti, jasnoće, točnosti, potpunosti, ujednačenosti...” (Silić 2006: 66) u načelu su obilježja i analiziranih tekstova. U korpusu koji uključuje 36 godina zakona i propisa zasigurno se može naći mnoštvo elemenata koji ga izdvajaju od ostalih funkcionalnih stilova, ali se neka sintaktička obilježja izdvajaju više od drugih. U stvaranju takvoga metajezika svojstvenoga upravo administrativnomu stilu u prvome se redu mora izdvojiti vrlo česta uporaba infinitiva u cijelome korpusu. Naime, u tekstovima se rečenično „zgušnjavanje”, odnosno kondenzacija (Rišner 2007: 210) najčešće postiže različitim konstrukcijama s infinitivom.

Također, iako se u literaturi navodi da je rečenica administrativnoga stila kratka (Silić 2006: 73), naša analiza pokazuje da postoji velik broj višestruko složenih rečenica, dok je jednostavnih rečenica malo. Sklonost višestruko složenim rečenicama tolika je da su pojedine rečenice teško razumljive upravo zbog izostanka rečeničnih granica: *Učitelji učione za vježbu neće imati odlučna glasa nego ako sudjeluju pri obučavanju učitelja-gojenaca, pomoćni učitelji imati će odlučan glas ciglo u poslovih koji se tiču predmeta koga sami predaju u svakom drugom slučaju naprotiv, imat će samo savjetujući glas.* (PL, 12. 7. 1869).

4. Vrste zavisnosloženih rečenica

Cilj je ovoga rada analizirati zavisnosložene rečenice odnosno one njihove značajke koje možemo povezati s obilježjima administrativnoga stila. Točnije, zanimalo nas je može li vrsta zavisnosloženih rečenica ili redosljed surečenica na bilo koji način tvoriti specifičan stil pravnih tekstova.

Promatramo li frekventnost zavisnosloženih rečenica, možemo zaključiti da su najzastupljenije atributne (159), pogodbene (58) i objektne (27) surečenice. Nakon toga slijede namjerne (24), a ostalih je manji broj. Upravo se velik broj namjernih surečenica može smatrati semantičkim signalom stila pravnih dokumenata jer pretpostavljaju svrhu izrečenoga u glavnoj rečenici. Također, kao što će biti prikazano u sljedećim poglavljima, položaj namjerne surečenice te „rečenični blokovi” u kojima se pojavljuju pokazat će se kao snažno sredstvo postizanja metodičnosti i ritmičnosti teksta.

Osvrnemo li se na udio odnosnih (137) i izričnih (28) rečenica u korpusu, može se zaključiti da su ipak češće odnosne rečenice, i to one uvedene odnosnom zamjenicom *koji/koja/koje*.

Ipak, jedna se specifičnost vezuje uz ovaj tip odnosnih rečenica. Naime, u tekstovima se bilježe primjeri u kojima participi zadržavaju pridjevnu funkciju na mjestima na kojima bi trebala doći odnosna rečenica: *Ako se djetca, neimajuća nikakvo oprostno pravo, nebi prikazala u učionu...* (PL, 29. 12. 1871.) (tal. *Nel caso che i fanciulli, i quali non hanno alcun titolo di esenzione...*), *Svaki upravitelj učione ima pravo na stan, sastojeći barem iz dvi sobe (...), a po mogućnosti dati će mu se u zgradji učione* (PL, 30. 12. 1880.), *pridruženje (...) smiera na to, da se sva djetca obvezana na učionicu prebivajuća unutar okoline skulske, sigurno primiti mogu...* (PL, 14. 3. 1870.).

Postupak adverbijalizacije participa i gubitak njihovih imeničkih gramatičkih obilježja smješta se negdje na sam početak 16. stoljeća što dovodi do povećanja broja odnosnih rečenica (Štrkalj Despot 2007: 414). Ipak, a i ovaj korpus to potvrđuje, ovakvi deklinabilni participi još se dugo zadržavaju u javnome jeziku te nisu obilježje samo administrativnih tekstova 19. stoljeća,⁴ nego se čuvaju i u ostalim funkcionalnim stilovima (Horvat i Štebih Golub 2016: 181–199, Horvat,

⁴ Pogledati u Rezo 2015: 389.

Hudeček i Mihaljević 2015: 327–328). Ni tadašnja normativistika nije zaobišla ovo pitanje. Kajkavski slovnicař Kornig čak navodi različite uloge takvih participa – atributnu i vremensku te navodi da je upravo „kratkoća govora” razlog njihovoj uporabi (Horvat i Štebih Golub 2016: 189), a participe na mjestu odnorne rečenice bilježe i Veber, koji navodi da „participij stoji samo u onoj izreci, gdje bi imalo stajati zaima *koi*, *a*, *e* u nominativu” (Veber 1862: 141) te Babukić (1854: 417): „po pričaštju sadašnjega vrēmena činećega obliĉja na: *ći*, *ća*, *će*; *ći*, *će*, *ća*, izpustivši odnosno zaima *koi*, (...) te slažući pričaštje sa dotičnim samostavnikom, na *koi* se već odnosno zaima preteže (...) *Děte plačuće* (m. koje plače) *vavěk*”.

5. Implicitna subordinacija

Jukstapozicija, odnosno naĉin povezivanja sintaktiĉkih jedinica bez posredstva specijaliziranih gramatiĉkih (gramatikaliziranih) sredstava veze (tj. veznika) ili, preciznije, svako neeksplicitno, negramatikalizirano povezivanje sintaktiĉkih jedinica (Pranjković 2002: 110) u analiziranome se korpusu javlja u svakome dokumentu kao dio uvodne napomene.⁵ Ipak, bezvezniĉko sklapanje rečenica⁶ u ovome korpusu nužno ne ukljuĉuje formalnu reĉenicu. Naime, u našem se predlošku implicitna subordinacija bilježi samo u konstrukcijama koje ukljuĉuju nabranje i natuknice iz uvodnih napomena zakona, stoga se formalno ne mogu smatrati zavisnosloženim reĉenicama.

U svakome sluĉaju, ovdje nije rijeĉ o reĉenici u formalnome smislu, ali je rijeĉ o jednoj vrsti zavisnosti koja bi u nekome drugom funkcionalnom stilu vjerojatno bila izraena zavisnosloženom reĉenicom.

Isto se događa i kod nabranja koje je zbog karaktera tekstova vrlo ĉesto:

(...) imadu se dieca nastavljati barem u slijedećih predmetih uĉevnih: u vieri, u jeziku, u najvaŹnijem Źto je vriedno znati iz prirodopisa (...).

⁵ Svaki zakon, naime, poĉinje konstrukcijom „*Na predlog i privolom Sabora (...) odregjujem/naredjujem Źto slijedi*.” nakon ĉega slijede paragrafi ili natuknice.

⁶ Za potrebe ovoga istraŹivanja uzeli smo u obzir samo implicitnu subordinaciju. Implicitna se koordinacija pokazala puno pogodnijom za istraŹivanje jer je puno ĉeŹća, no ovdje neće biti predmetom rasprave.

U analiziranim su administrativnim tekstovima primjeri eksplicitne subordinacije mnogo brojniji od onih implicitne subordinacije.⁷

Primjeri prave implicitne subordinacije rijetki su i najčešće u njima zavisna rečenica proširuje semantički nepotpunu glavnu rečenicu: *Gradjanskoj je učionici zadaća: one koji nepolaze srednje učionice obrazovati više...* (PIZN, 14. 5. 1869.).

6. Eksplicitna subordinacija

Analizirani korpus uključuje razdoblje od 36 godina izlaženja administrativnih tekstova, stoga velik broj zavisnosloženih rečenica omogućuje da izvučemo određene zaključke o njihovoj strukturi, veznim sredstvima i eventualnom utjecaju na obilježja analiziranih tekstova.

Najzastupljenije su atributne rečenice uvedene odnosnom zamjenicom *koji/koja/koje* koja slijedi odmah iza antecedenta u glavnoj surečenici (129): *Priznaje se pravo na dobrovoljnu službu (...) onim učenicima (...) koji svidočbama dokažu da su sposobni...* (PL, 25. 9. 1869.), *Kada se (...) nalazi barem 40 djetce, koja bi drugčije imala polaziti...* (PL, 29. 12. 1871.).

S obzirom na polifunkcionalni karakter odnosnih zamjenica *koji* i *što* zanimljivo je osvrnuti se na njihovu aktualizaciju u ovome korpusu. Posebno se osvrćemo na zamjenicu *koji* koja se u korpusu bilježi u različitim sintaktičkim ulogama: *Da se razbere iznosak, na uživanje kojega učiteljsko mjesto daje pravo* (PL, 29. 12. 1871.), *Izpitovnici, kojih četiri ili više pismenih radnja bi bile zabilježene nedostatnima* (PL, 15. 1. 1871.), *i jednu ili više shodnih radnja, kojih predmet će biti naznačen* (PL, 15. 1. 1871.), *oni, ćudoredno ponašanje kojih moglo bi zlo djelovati* (PL, 22. 1. 1873.). Takav posvojni karakter odnosne zamjenice *koji* nije neuobičajen za analizirano razdoblje, pa Maretić bilježi kako Karadžić „zamjenicu *čiji* u odnosnom značenju upotrebljava samo za mušku čeljad u jednini” (Maretić 1899: 468) iako navodi da već Daničić počinje upotrebljavati zamjenicu *čiji* i za muški rod množine (Maretić 1899: 468).

⁷ Osim ovih natuknica i uvodnih napomena, implicitna se subordinacija pojavljuje samo četiri puta u uzorku koji se koristio za utvrđivanje čestotnosti.

Pranjković (2013a: 594) se osvrće na ovakve primjere raspravljajući o raspoređivanju suznačnih riječi te pritom zaključuje da se ovisno o redosljedu članova rečenice zamjenica *koi* može manifestirati dvojako: „u funkciji subjunktora i u funkciji nesročnoga atributa”. Kao subjunktor zamjenica *koi* trebala bi doći na početak zavisne surečenice, pa u našim primjerima samo u rečenicama (...) *izpitovnici, kojih četiri ili više pismenih radnja bi bile zabilježene nedostatnimi* (PL, 15. 1. 1871.), *i jednu ili više shodnih radnja, kojih predmet će biti naznačen* (PL, 15. 1. 1871.) možemo tvrditi da zamjenica *koi* ima ulogu subjunktora. U ostalim rečenicama redosljed otežava uočavanje prave funkcije zamjenice: *Da se razbere iznosak, na uživanje kojega učiteljsko mjesto daje pravo* (PL, 29. 12. 1871.), *oni, ćudoredno ponašanje kojih moglo bi zlo djelovati* (PL, 22. 1. 1873.).⁸

Kod izričnih se rečenica gotovo uvijek javlja veznik *da*: *u neniemačkih gradjanskih učionicah ima se dati takodjer prilika, da se dieca mogu naučiti jezik niemački.* (PIZN, 14. 5. 1869.), *Ove nagrade bit će doznačene (...) uz uvjet, da je svjetovnjački učitelj zaista pomoćno poučavao nauk vjere...* (PL, 1. 1. 1895.).

S obzirom na širok raspon uporabe zamjenice *što*⁹ iznenađuje što se u korpusu vrlo rijetko bilježi.¹⁰ Njezina je uloga najčešće subjunktorska u relativnim rečenicama u kojima je zamjenjiva zamjenicom *koi*: *Odsuda ustanovit će i red, što se ima odrediti u napredak...* (PL, 29. 12. 1871.), *ako zadnja plaća, što je koji član umrši uživao, neiznosi 500 fiorinâ...* (PL, 29. 12. 1871.), dok se, rijetko dođuše, može pronaći i u ulozi relativne zamjenice kao u primjeru: *Što se školskih taksa tiče, to se učionice razdieljuju* (PL, 24. 1. 1870.).

Osim relativnim zamjenicama i česticom *da* atributne rečenice uvode se i mjesnim i vremenskim prilozima: (...) *iz kojih se sastoje učionske okoline gdi su učionice namještene...* (PL, 29. 12. 1871.), *Ova razmjerna mirovina prestaje stoprav onaj dan kad neima više nijednog djeteta...* (PL, 29. 12. 1871.). U takvim se

⁸ Iako problem izražavanja posvojnosti nije direktna tema ovoga rada, ostaje kao kuriozitet činjenica da je u ovome korpusu zamjenica *čiji* rijetkost te je uvijek zamijenjena zamjenicom *koi*, i to u svim kosim padežima: *Za pučku javnu učionu, za koje uzdržanje zemaljska zaklada ništa ne plaća* (PL, 29. 12. 1871.), *od kojega višjega vojenog liekara (...) koja svjedočba ima sadržati naznačenje stasa* (PL, 22. 1. 1873.), *Od svake ostavštine sa čistom imovinom od preko 50 fiorina, raspravljanje koje (...) pripada jednomu* (PL, 7. 7. 1897.). Takva jezična situacija postaje još zanimljivijom ako uzmemo u obzir literaturu (Kordić 1995: 132) u kojoj se navodi da se u sličnome razdoblju posvojnost češće izražava zamjenicom *čiji* nego *koi*, te se zaključuje kako je takav tip izražavanja posvojnosti uobičajeniji za starije razdoblje.

⁹ Više u Pranjković 2013b.

¹⁰ U odabranome uzorku dokumenata zabilježena je samo 15 puta.

slučajevima prilozi odnose na imenice sa značenjem mjesta i vremena u glavnoj surečenici.

Osim atributnih rečenica brojnošću se izdvajaju i objektne rečenice (27): (...) *nisu kadri da sebi življenje privriede...* (PL, 3. 2. 1890.), *Ministarstvo Poljodjelstva je naredilo da se djelatnost ispitnog povjerenstva (...) imade protegnuti...* (PL, 19. 11. 1887.).

Pogodbene su rečenice najčešće uvedene veznikom *ako* i *u koliko*¹¹ (*kada* i *li* pojavljuju se samo u inverziji) s tim da se ne bilježe primjeri irealne pogodbe. Takva je situacija, s obzirom na karakter tekstova, očekivana jer realna pogodba uključuje uvjet čije ostvarenje vodi k ostvarenju radnje u glavnoj surečenici (Silić i Pranjković 2005: 348), a pravni su propisi po svojem sadržaju upravo takvi, pretpostavljaju davanje uvjeta po kojima će se nešto ostvariti:

Povisit će se pedepsa ako roditelji budu više puta krivi... (PL, 29. 12. 1871.), *Prestaje valjanost svijuzakona (...) u koliko protislove odredbam...* (PL, 29. 12. 1871.), *Kad se nebi moglo naći takova stana, pristojat će mu nagrada u novcu...* (PL, 11. 7. 1895.), *Bude li osoba (...) imati svjedočbu usposobe (...) biće joj doznačena plaća.* (PL, 30. 12. 1880.).

Rijetki su primjeri u kojima je pogodbena rečenica uvedena veznikom *da*.¹² S obzirom na to da u takvim slučajevima u našem korpusu nije riječ o irealnoj pogodbi (kojoj je inače svojstven veznik *da*), nego realnoj, moguće je takav veznik zamijeniti veznicima *ako* i *kada*, a da se ne promijeni smisao rečenice:

Da bi tko oteo diete od upisa (...) kaznit će se globom od jednoga do dvadeset fiorina. (PL, 20. 1. 1881.).

Tezu da struktura zavisnosložene rečenice snažno djeluje na usustavljivanje administrativnoga stila potvrđuju i binarne strukture kod pogodbenih rečenica, a uključuju međusobnu uvjetovanost dvaju elemenata: *ako/to*, *li/to*. Uobičajena anteponiranost pogodbene surečenice, kao i element *to*,¹³ u ovakvim primjerima imaju dvojak ulogu. U prvome redu formiraju ritmičku cjelinu koja se pojavljuje kao izrazito sintaktistiliističko sredstvo, dok inverzija ima snažnu kohezivnu ulogu te funkcionira kao vezno sredstvo na razini teksta.

¹¹ Veznik *u koliko* uobičajen je za pravne tekstove i tekstove drugih područja (Mamić 1980/1981: 129).

¹² Ovakvi su primjeri zabilježeni samo u ovome dokumentu.

¹³ Na ovom mjestu element *to* ne možemo smatrati zamjenicom, nego kohezivnim elementom.

Ako je utjecatelj oprošten od djemičnoga teoretičkoga ispita (...), to ispitna komisija iznosi... (PL, 29. 5. 1895.), *Ako je natjecatelj oprošten od djelomičnog ispita (...), to ispitna taksa iznosi...* (PL, 29. 5. 1895.), *Ako se ispitna komisija mora umnožiti (...), to im gornji iznos pripada...* (PL, 29. 5. 1895.), *Sgodi li se (...), to onda članovi (...) mogu biti obvezni...* (PL, 12. 7. 1869.), *Bude li potreba kakve dulje zamjene, to će učitelji imati pravo...* (PL, 12. 7. 1869.).

Namjerne rečenice najčešće su uvedene veznikom *neka* ili *da*:

Zemaljski Odbor dostavlja ove upisnike Obćinam, nek jih mogu uvrstiti... (PL, 29. 12. 1871.), *(...) ima se pozvati da na zakletvu pristupi sam...* (PL, 29. 12. 1871.).

Posljedičnih rečenica nema mnogo (4) i one najčešće uključuju načinski prilog *tako* u glavnoj surečenici, nakon koje slijedi posljedica, a uvijek su uvedene veznikom *da*:

(...) koji mogu dokazati da su koji niži gimnazij ili koje niže reano učilište izučili tako, da mogu preći u koje višje... (PL, 19. 3. 1870.), *(...) koja ima se tako ustanoviti, da joj mirovina nenadilazi polovinu zadje plaće...* (PL, 29. 12. 1871.).

Ostale se zavisnosložene vrste rečenica ne izdvajaju svojom brojnošću ni karakteristikama koje smo mogli dovesti u vezu s administrativnim stilom, stoga ovdje neće biti riječi o njima.

7. Redosljed surečenica

Potaknuti raspravama o odnosu rečenice i teksta, odnosno istraživanjima koja upravo položaj zavisne surečenice dovode u vezu s obavijesnim ustrojstvom rečenice (Badurina 2013, Silić 1984 itd.),¹⁴ redosljed smo surečenica u analiziranome korpusu postavili kao ključnu značajku u stvaranju administrativnoga teksta. Pretpostavka da je svako *remećenje* osnovnoga (gramatičkoga) reda surečenica posljedica aktualizacije rečenice i signal kontekstualne uključenosti (Badurina 2013: 304) navodi nas na zaključak da upravo takvo *remećenje* nije slučajno te vodi k stvaranju administrativnoga stila.

¹⁴ Riječ je o tekstovima koji rečenici pristupaju kao „činjenici teksta” (Badurina 2013, Silić 1984).

Ondašnje gramatike ne posvećuju dovoljno pozornosti redosljedu surečenica i njegovoj obavijesnoj ulozi te većinom smatraju da se zavisna surečenica može pojaviti na svakoj poziciji. Tako Babukić navodi da „pobočni stavci mogu stajati: 1) pred svojim glavnim stavkom, 2) za svojim glavnim stavkom, 3) među čestmi svojega glavnoga stavka” (Babukić 1954: 410), dok Budmani (1857: 230–241) govori o redosljedu rečeničnih članova, ali ne i surečenica.

Ipak, nešto više pozornosti redosljedu surečenica dao je Veber koji navodi da „sastavljeni izreku treba tako udesiti, da se ona izreka, koja se prije misli, najprije izreče; zato ide glavna izreka prije uzporedne i podredne; zato i prispodoba prije stvari, koja se s njom prispodoblja, pogodba prije stvari pogodjene, uzrok prije posljedka, dopustna izreka prije druge...” (Veber 1862: 157). Također uočava da je uzrok remećenju redosljeda surečenica upravo isticanje važnosti izrečenoga stoga navodi „kako je koja izreka važnija, onako se može metnuti pred drugu, te se red može naopako proměniti” (Veber 1862: 159).

Iako danas pravila o strogo određenome redosljedu surečenica ne postoje te je on rezultat specifičnih komunikacijskih i logičko-semantičkih čimbenika, načelno se može zaključiti da će se zavisna surečenica naći iza glavne upravo zato što se u njoj sažima rematski dio obavijesnoga ustrojstva. Takav vrlo općenit zaključak razradit će Silić (1984: 21–25) koji zaključuje da su odnosne rečenice gotovo uvijek u postpoziciji, da su primjerice pogodbene i uzročne rečenice u antepoziciji, a izrične, namjerne i posljedične dolaze u postpoziciji¹⁵ (Silić 1984: 21–25). Ova promišljanja o načelnom redosljedu surečenica pomoći će nam da utvrdimo na kojim je mjestima ovakav poredak narušen te da promislimo o razlozima njegova narušavanja.

Prve vidljive naznake *remećenja* redosljeda surečenica vidljive su upravo kod namjernih surečenica za koje Silić smatra da se zbog svojega specifičnog odnosa *posljedica – uzrok* češće bilježe u postpoziciji. Ipak, navodi da je anteponiranost namjerne surečenice „uvjetovana visokim stupnjem komunikativnog dinamizma” (Silić 1984: 25) te je „izrazito sredstvo međutekstne veze” (Silić 2006: 202). U toj se tezi pronalazi razlog učestalih anteponiranih namjernih surečenica u analiziranome korpusu. Naime, namjerna se surečenica jednako često pojavljuje i u antepoziciji (10) i u postpoziciji (10).

¹⁵ Vrlo slično razmišlja i Veber koji navodi da se pojavljuje „pogodba prije stvari pogodjene, uzrok prije posljedka, dopustna izreka prije druge...” (Veber 1862: 157).

Da nepomanjka nikada potrebitih učiteljah i učiteljicah, izobražavat će se mlađići i dievojke... (PIZN, 14. 5. 1869.).

Da se pitomci praktično izobraziti mogu, bit će (...) po jedna pučka učionica... (PIZN, 14. 5. 1869.).

Da se zavedu i dèrže produžni tečajji za roditelje, imade pomenuti nadzornik (...) činiti potrebite predloge... (PIZN, 11. 7. 1869.).

Krenemo li sa stajališta da je upravo tekst nosilac komunikacijskih obilježja i da se upravo kroz njega ostvaruje komunikacija, zapitat ćemo se nisu li upravo ovako odabrane rečenične konstrukcije i „rečenični blokovi”¹⁶ sredstvo ostvarivanja te komunikacije na administrativnoj razini. Posljedično, konstrukcije poput navedenih primjera smatrat ćemo svjesnim pokušajima naglašavanja onoga što se želi iskazati, a inverzija će se smatrati ključnim sredstvom postizanja komunikacijskoga dinamizma. Osim komunikacijske uloge, tako uvedene zavisne surečenice smatrat će se i snažnim sintaktostilističkim sredstvom.

Komunikacijski je dinamizam pojačan i time što se takve konstrukcije ritmički ponavljaju u gotovo svakom dokumentu čime se fokus pomiče s rečenice na tekst. Također, važno je napomenuti da je kod ovakvih tekstova vidljiva namjera da se sadržaj izloži jasno i metodički te da se posebno naglasi veza između samih rečenica, a ne samo surečenica kako bi se naglasio njihov naredbodavni karakter. Tako zavisna surečenica u početnome položaju u našem slučaju postavlja dobar temelj za svjesnu izgradnju administrativnoga stila.

Pravilo o postponiranom položaju surečenice napušta se svaki put kada to traže logički, odnosno kontekstualni razlozi, točnije, zavisna se surečenica pojavljuje u antepoziciji svaki put kada ju je potrebno posebno istaknuti. Tako ona postaje sredstvom logičkoga povezivanja teksta te upućuje na sljedeći sadržaj, a anteponirana zavisna surečenica manifestira se kao snažno vezno sredstvo na razini teksta. Brojnost takvih primjera upućuje na to da oni nisu slučajnost, nego da služe funkcionalnoj svrsi, odnosno formiranju specifičnoga stila. Administrativni je tekst katkad teško čitljiv, stoga ovakve, gotovo ritmičke cjeline služe da bi se metodički i sustavno izložio sadržaj. Također, unutar takvih se rečeničkih blokova rečenice pišu uvijek jedna ispod druge, pa tako i vizualno formiraju cjelinu:

¹⁶ U nedostatku boljšega naziva „rečeničnim blokovima” smatrat ćemo nizove od nekoliko istovrsnih zavisnosloženih rečenica napisanih jedna ispod druge, u inverziji i s istim veznikom čime čine cjelinu.

Gdie je škola dievojačka povierena mužkarcem, ima za nastavu (...) naredit se posebna učiteljica. (PIZN, 14. 5. 1869.).

Gdie samostalnih djevojačkih škola neima, imadu se za dievojke (...) zavesti osobite radne škole... (PIZN, 14. 5. 1869.).

Jedna se zajednička značajka može istaknuti. Antepozicija i izričnih (5) i odnosnih (3) rečenica vrlo je rijetka. Slično je i s odnosnom rečenicom uvedenom veznikom *koji*. U antepoziciji se pojavljuje dva puta, a uvedena veznikom *tko* samo jednom.

Koje se učevne knjige i koje čitanke mogu dopustiti, odlučuje ministar... (PIZN, 14. 5. 1869.), *Da je pitomac u istinu privojio si ovu pèrvu obrazovanost, imade dokazati...* (PIZN, 14. 5. 1869.), *Da namieravaju poći na put (...), imadu predsi-eniku zemaljske školske oblasti (...) javiti...* (PIZN, 11. 07. 1869.).

Poredak je zavisnosloženih surečenica u analiziranome korpusu vrlo stabilan i rijetko dolazi do premetanja surečenica. U načelu objektna surečenica gotovo uvijek dolazi u postpoziciji, dok se namjerna (10) i pogodbeni (28) surečenica pojavljuju u antepoziciji. Sve to pokazuje da je mjesto pojedinih zavisnosloženih rečenica vrlo stabilno te da ono ovisi o logičkim i komunikacijskim odnosima unutar samoga teksta. Iako bi atributne surečenice, zbog toga što nose sukus obavijesti, trebale doći u postpoziciji, pokazalo se da ih se može pronaći i u antepoziciji.¹⁷ Njihov je antepozicionirani položaj uvijek uvjetovan kontekstom, izrazito je ekspresivan te uveden upitnim priložima ili konstrukcijom *da li*: *Koliko će se urah dati poučavanju u vieri, to će se ustanoviti u osnovi učenoj.* (PIZN, 14. 5. 1869.), *Kako da se učevno gradivo o vieri razdieli na pojedine godišnje tečaje, ustanovljuju to vlasti cerkvene.* (PIZN, 14. 5. 1869.), *Da li i na koliko treba diecu razstaviti polag spola, to odlučuje kotarsko školsko nadzorništvo...* (PIZN, 14. 5. 1869.).¹⁸

Odnosne se atributne surečenice najčešće javljaju na početku rečenice, umetnute odmah iz antecedenta (28) ili u postpoziciji (126):

¹⁷ Iako se atributna rečenica pojavljuje u svim položajima, potrebno je navesti da se u antepoziciji rjeđe bilježi (5).

¹⁸ Ovakav antepozicionirani položaj atributne surečenice također sugerira da se pokušava naglasiti logičko-semantički odnos u tekstu jer se one ponavljaju najčešće jedna iza druge te također formiraju ritmičku i vrlo ujednačenu cjelinu.

Učionica, kojoj već tečajem pet godina valjalo je veći broj tečaja na razdielu podieliti, ima se (...) podieliti (PL, 29. 12. 1871.), Djetca, koja s mahna umnih, tjelesnih li, ne mogu polaziti (...) učionicu, imaju se upisati u osobit upisnik... (PL, 29. 12. 1871.),

dok je izričnim atributnim surečenicama pogodnija postpozicija:

Ove nagrade bit će doznačene (...) uz uvjet, da je svjetovnjački učitelj zaista pomoćno poučavao nauk vjere... (PL, 1. 1. 1895.), Imadu bditi nada tim, da se škola neizvèrgne... (PIZN, 11. 07. 1869.).

S obzirom na činjenicu da je pogodbenim rečenicama svojstven odnos *uzrok – posljedica*, uobičajeno je da se zavisna surečenica nalazi u antepoziciji. Takav je slučaj u većini zabilježenih pogodbenih surečenica (28):

Ako u kojoj školi imade četiri ili pet miestah učiteljskih, mogu se postaviti dva podučitelja... (PIZN, 14. 5. 1869.), Kad se nebi moglo naći takova stana, pristojat će mu nagrada u novcu... (PL, 11. 7. 1895.), Bude li osoba (...) imati svjedočbu usposobe (...) biće joj doznačena plaća. (PL, 30. 12. 1880.).

Postponiranost pogodbene surečenice (20), s obzirom na to da joj je zbog naravi odnosa imanentna anteponiranost, signal je također kontekstualne uključenosti i pomicanja obavijesnoga fokusa sa zavisnosložene rečenice na glavnu:

(...) biti će uračunano i ono privremeno namještenje ako je ovom sljedilo bez prekida, stalno imenovanje. (PL, 6. 3. 1887.), Prestaje valjanost sviju zakona (...) u koliko protislove odredbam... (PL, 29. 12. 1871.).

U analizi gradnje administrativnoga stila ipak se mora navesti, iako nije usko vezano uz temu te zahtijeva zasebno istraživanje, i razina teksta. Ovdje ćemo samo natuknuti postojanje takve problematike. Naime, iako u ovome istraživanju razmatramo rečenicu kao gornju granicu sintakse, važno je uočiti da osim međuzavisnosti surečenica postoji i stupanj logičko-semantičkih odnosa unutar teksta, odnosno da se određeni stupanj zavisnosti može pojaviti i između formalno neovisnih rečenica. Naime, vidljivo je da se u 19. stoljeću vrlo često administrativni stil i njegova uniformiranost grade s pomoću konektora, dakle veznih sredstava na razini teksta. To potvrđuju i primjeri poput:

U ovom slučaju sastojat će učionica iz osam razreda. Nego₁ mogu se zavesti i samostalne trirazredne učionice... Nego₂ izstupiti iz učionice može diete samo onda, ako imade... (PIZN, 14. 5. 1869.).

(...) *datat će se takova i unapredak u popriečnom iznosu one svote k dotičnoj zakladi... Nego₃ pri proračunavanju ovoga iznosa imadu se odmah odbiti one svote...* (PIZN, 14. 5. 1869.).

Iz navedenih je primjera vidljivo kako je forma administrativnoga stila važnija od logičkih odnosa između rečenice. Naime, *nego₁* ima ulogu konektora te rastavlja značenja dviju rečenica,¹⁹ dok *veznici nego₂* i *nego₃* imaju isključivo ekspresivnu ulogu postizanja ritmičnosti teksta čemu doprinosi i činjenica da su napisane u obliku natuknica jedna ispod druge. Istu ulogu isticanja ima i anteponiranost mjesne rečenice u primjerima:

Gdie je škola dievojačka povierena mužkarcem, ima za nastavu (...) naredit se posebna učiteljica. (PIZN, 14. 5. 1869.).

Gdie samostalnih djevojačkih škola neima, imadu se za dievojke (...) zavesti osobite radne škole... (PIZN, 14. 5. 1869.).

I u ovim se slučajevima rečenice navode jedna ispod druge čime se jasnije upućuje na sadržaj zakona.

8. Zaključak

Iako je riječ o dužemu razdoblju, nije moguće uočiti veće razlike u sintaksi zavisnosložene rečenice primjerice 60-ih godina 19. stoljeća te na samome početku 20. stoljeća. Ono što jest obilježje analiziranoga korpusa povremena je nedosljednost u odabranim gramatičkim rješenjima što ukazuje na očitu promjenu u uredništvu. Tekstovi se uklapaju u opće karakteristike administrativnoga stila, odlikuje ih bezličnost, sažetost i nominalnost. Pokazalo se da su najčešće zastupljene atributne, objektne i pogodbene rečenice te namjerne rečenice.

Implicitna je subordinacija slabo zastupljena. Jasno je da upravni govor nije moguće očekivati u ovakvome tipu tekstova, no implicitna subordinacija uvedena glagolima govorenja i mišljenja mogla se očekivati barem u bezličnome obliku:

¹⁹ Može se raspravljati zbog čega autor zakona nije na ovome mjestu upotrijebio nezavisnosloženu rastavnu rečenicu koje u korpusu nisu rijetkost. Mišljenja smo da je takav postupak napravljen svjesno kako bi se pojačala uniformiranost samoga zakona ponavljanjem samostalnih rečenica koje počinju veznikom *nego* te tako pojačala metodičnost izloženoga.

govori se, moli se... Atributne rečenice, ujedno i najbrojnije, uvedene su najčešće odnosnim zamjenicama. Pogodbene rečenice pretpostavljaju najčešće stvarnu (realnu) pogodbu, dok irealnih uopće nema.

Ono što je najviše utjecalo na izgradnju administrativnoga stila redosljed je surečenica. Naime, bilo kakva intervencija u osnovni (gramatički) redosljed ukazuje na pokušaj isticanja nekoga dijela rečenice te na želju za što jasnijim iskazivanjem sadržaja.

Pokušaji stvaranja administrativnoga stila 19. stoljeća jasno se mogu iščitati iz anteponiranosti namjerne zavisne surečenice te općenito anteponiranosti izričnih surečenica uvedenih priložima i veznikom *da*. Također, veliki faktor u stvaranju administrativnoga stila čini i sintaksa teksta, odnosno konektori koji u samoj rečenici djeluju kao višak, a koji se pojavljuju kao međurečenična veza i sredstvo potenciranja logičko-semantičkih odnosa među rečenicama.

Literatura:

BABUKIĆ, VJEKOSLAV. 1854. *Ilirska slovnica*. Bèrztiskom nar. tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja. Zagreb.

BADURINA, LADA. 2013. Red sastavnica na razini složene rečenice i teksta. *Rasprave Instituta za jezik i jezikoslovlje* 39/2. 299–310.

BUDMANI, PIETRO. 1857. *Grammatica della lingua serbo-croata (illirica)*. A spese dell'autore. Vienna.

FRANČIĆ, ANĐELA; HUDEČEK, LANA; MIHALJEVIĆ, MILICA. 2005. *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*. Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb.

HORVAT, MARIJANA; ŠTEBIH GOLUB, BARBARA. 2016. Aktivni particip prezenta u hrvatskim tekstovima 17. – 19. stoljeća. *Meandrima hrvatskoga glagoljaštva. Zbornik posvećen akademiku Stjepanu Damjanoviću o 70. rođendanu*. Ur. Kuštrović, Tanja; Žagar, Mateo. Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb.

HORVAT, MARIJANA; HUDEČEK, LANA; MIHALJEVIĆ, MILICA. 2015. Jezik hrvatskih znanstvenih tekstova u 19. stoljeću. *Povijest hrvatskoga jezika*. Ur. Lisac, Josip; Pranjković, Ivo; Samardžija, Marko. Društvo za promicanje hrvatske kulture i znanosti CROATICA. Zagreb.

KORDIĆ, SNJEŽANA. 1995. Izražavanje posvojnosti zamjenicama koji i čiji. *Jezik* 42. 130–138.

MAMIĆ, MILE. 1980. – 1981. Neke sintaktičke crte hrvatskih ustavopravnih tekstova druge polovice 19. stoljeća. *Filologija* 10. 125–135.

- MARETIĆ, TOMO. 1899. *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Štampa i naklada knjižare L. Hartmana (Kugli i Deutch). Zagreb.
- MAŠTROVIĆ, VJEKOSLAV. 1949. *Jadertina croatica: bibliografija knjiga, časopisa i novina izdanih na hrvatskom ili srpskom jeziku u Zadru*. JAZU. Zagreb.
- PRANJKOVIĆ, IVO. 2002. *Druga hrvatska skladnja*. Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb.
- PRANJKOVIĆ, IVO. 2013a. Raspoređivanje suznačnih riječi. *Rasprave. Časopis Instituta za jezik i jezikoslovlje* 39/2. 593–602.
- PRANJKOVIĆ, IVO. 2013b. *Gramatička značenja*. Matica hrvatska. Zagreb.
- REZO, VLADIMIRA. 2015. Jezik hrvatskih administrativno-poslovnih tekstova u 19. stoljeću. *Povijest hrvatskoga jezika*. Ur. Lisac, Josip; Pranjković, Ivo; Samardžija, Marko. Društvo za promicanje hrvatske kulture i znanosti CROATICA. Zagreb.
- RIŠNER, VLASTA. 2007. Sintaktička obilježja hrvatske periodike na prijelazu stoljeća („Jeka od Osëka” i „Vjesnik Źupanije virovitičke”). *Sintaktičke kategorije: Zbornik radova sa znanstvenoga skupa s međunarodnim sudjelovanjem* Hrvatski sintaktički dani. Ur. Kuna, Branko. Filozofski fakultet u Osijeku – Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.
- SILIĆ, JOSIP. 1984. *Od rečenice do teksta*. Sveučilišna naklada Liber. Zagreb.
- SILIĆ, JOSIP; PRANJKOVIĆ, IVO. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Školska knjiga. Zagreb.
- SILIĆ, JOSIP. 2006. *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*. Disput. Zagreb.
- ŠTRKALJ DESPOT, KRISTINA. 2007. Sintaktička funkcija participa u hrvatskom jeziku 15./16. stoljeća. *Rasprave Instituta za jezik i jezikoslovlje* 33. 413–429.
- VEBER TKALČEVIĆ, ADOLF. 1862. *Skladnja ilirskoga jezika za niže gimnazije*. U c.k. nakladi školskih knjigah. Beč.

Complex Sentences in the Administrative Style of the Kingdom of Dalmatia in the Late 19th Century

Abstract

This paper discusses the status of complex sentences in administrative style in the Kingdom of Dalmatia in the late 19th century. The analysis is based on the decisions of the Ministry of Religion and Education which were published in Dalmatian official gazettes.

The starting point for this research is the hypothesis that the structure of complex sentences will be determined by the administrative function of the texts and that certain constructions, especially those related to subordinate clauses positioned initially in sentences will play a strong role in the construction of the administrative style.

In the first part of the paper the types of subordinate clauses were considered. We have showed that explicit subordination is more frequent than implicit subordination. The initial assumption that the type and structure of subordinate clauses will have a strong influence on the systematization of the administrative style is also confirmed by the high frequency of conditional and clauses of purpose.

The second part of the paper analyses the order of the clauses. High frequency of dependant clauses in the antecedent position among attributive clauses and clauses of purpose suggests that the order of clauses is an important characteristic of the administrative style.

Our aim is to consider the types of subordinate clauses that build the administrative style of the late 19th century and the role of clause order in the construction of the administrative text.

Ključne riječi: subordinacija, redosljed surečenica, administrativni stil, hrvatski jezik 19. stoljeća

Keywords: subordination, order of clauses, administrative style, Croatian language of the 19th century